

Πνευματική προσέγγιση του δημογραφικού προβλήματος: Η οικογένεια ως «κατ' οίκον Εκκλησία»

[Μητροπολιτικό Έργο / Ι.Μ. Αιτωλίας και Ακαρνανίας](#)

• *Του Μητροπολίτου Αιτωλίας και Ακαρνανίας κ. Δαμασκηνού*

Εισαγωγικά

Καθίσταται εναργές ότι το δημογραφικό πρόβλημα, ιδιαιτέρως κατά την τελευταία πενταετία, έχει αναχθεί σε πρώτη προτεραιότητα της Πολιτείας. Το πλέον αξιοσημείωτο, ωστόσο, είναι το γεγονός ότι η κοινωνία στο σύνολό της —όπως τεκμαίρεται και από τις σχετικές δημοσκοπήσεις— έχει πλέον συνειδητοποιήσει ότι το ζήτημα αυτό δεν άπτεται μόνον της ιστορικής συνεχείας του Γένους μας, αλλά συνδέεται άρρηκτα με ένα ευρύ φάσμα οικονομικών και κοινωνικών παραμέτρων, οι οποίες επηρεάζουν άμεσα την καθημερινότητα όλων μας.

Ασφαλώς, το εν λόγω πρόβλημα είχε αρχίσει να εκδηλώνει τα πρώτα ανησυχητικά του συμπτώματα ήδη από τεσσαρακονταετίας. Εντούτοις, παρέμενε χαμηλά στην ιεράρχηση των εκάστοτε κυβερνήσεων, ενώ για την ευρύτερη κοινωνία

αποτελούσε ζήτημα δευτερεύουσας σημασίας, συγκριτικά με τα κοινωνικοπολιτικά θέματα που κυριάρχησαν στη δημόσια σφαίρα από τη Μεταπολίτευση και εξής.

Ακόμη και όταν, στα μέσα της δεκαετίας του '90, ο Υπουργός κ. Μανώλης Δρεττάκης συνέταξε εμπειριστατωμένη μελέτη στο πλαίσιο αρμόδιας κοινοβουλευτικής επιτροπής —καταδεικνύοντας ότι οδηγούμαστε με μαθηματική ακρίβεια σε μη αναστρέψιμα αποτελέσματα— το σύνολο της ελληνικής κοινωνίας παρέμενε εν πολλοίς αδιάφορο, ενώ η Πολιτεία μετέθετε τη λήψη των αναγκαίων μέτρων σε ένα αόριστο μέλλον.

Επί των ημερών μας, το ζήτημα έχει οξυνθεί σημαντικά, αναδεικνύοντας την πολυσύνθετη φύση του, καθώς σε αυτό διασταυρώνονται παράμετροι κοινωνικής, οικονομικής, ψυχολογικής, αλλά πρωτίστως πνευματικής φύσεως.

Καταρχάς, οφείλουμε να συνεκτιμήσουμε δύο θεμελιώδη δεδομένα: το πρώτο συνίσταται στο ότι το δημογραφικό πρόβλημα δεν εντοπίζεται αποκλειστικά στην ελληνική κοινωνία, αλλά ταλανίζει ολόκληρο τον δυτικό κόσμο και κατεξοχήν την Ευρώπη. Ενδεικτική είναι η περίπτωση της νοτίου Ιταλίας, όπου ορεινοί και αγροτικοί οικισμοί ερημώνονται με ραγδαίους ρυθμούς.

Το δεύτερο δεδομένο αφορά στην άμεση συνάρτηση του δημογραφικού με τη ριζική ανατροπή συμπεριφορών και προτεραιοτήτων, ιδιαιτέρως μεταξύ των νεοτέρων γενεών. Πρόκειται για μεταβολές που κλονίζουν με πρωτόγνωρη σφοδρότητα τις πατροπαράδοτες κοινωνικές και οικογενειακές δομές, καθώς και τους προσωπικούς και συλλογικούς στόχους. Αρκεί μια αναδρομή στον παλαιό ελληνικό κινηματογράφο για να διαπιστώσει κανείς την πλήρη ανατροπή των σχεδιασμών του μέσου Έλληνα αναφορικά με τον οικογενειακό και επαγγελματικό του βίο.

Κοινωνικά Αίτια του προβλήματος

Η διαφοροποίηση αυτή ερμηνεύεται, αναμφίβολα, από προφανή αίτια. Οι μεταβαλλόμενες κοινωνικές συνθήκες, οι εργασιακές σχέσεις, τα κυρίαρχα καταναλωτικά πρότυπα και, βεβαίως, η ραγδαία τεχνολογική εξέλιξη —με τις απρόβλεπτες ανατροπές που επιφέρει καθημερινά η Τεχνητή Νοημοσύνη— επιτείνουν το αίσθημα της ανασφάλειας και της αβεβαιότητας. Παράλληλα, οι διαρκώς αυξανόμενες απαιτήσεις της αγοράς εργασίας περιθωριοποιούν τις παραμέτρους της οικογενειακής ζωής. Ο σχεδιασμός για τη δημιουργία εστίας καταπνίγεται από τις σκληρές συνθήκες της οικονομικής επιβιώσεως, αλλά και από τις προτεραιότητες ενός εκπαιδευτικού συστήματος, το οποίο είναι πλήρως προσαρμοσμένο στις απάνθρωπες επιταγές ενός οικονομικού μοντέλου που

υποβιβάζει τον άνθρωπο σε μια στυγνή παραγωγική και καταναλωτική μηχανή.

Θα ήταν, ωστόσο, σφάλμα να περιοριστούμε μόνον σε αυτές τις διαπιστώσεις. Προσεγγίζοντας το δημογραφικό πρόβλημα με στενά οικονομοτεχνικά και κοινωνιολογικά κριτήρια, αδυνατούμε να το διερευνήσουμε εις βάθος. Τούτο αποδεικνύεται από την ισχυρή αποτελεσματικότητα των μέτρων που, έστω και δειλά, άρχισαν να λαμβάνονται. Ακόμη και σε κράτη όπου το ζήτημα απασχολεί σοβαρά την πολιτική ηγεσία επί μακρόν, τα αποτελέσματα παραμένουν πενιχρά και δυσανάλογα προς τις οδυνηρές συνέπειες που επιφέρει η προϊούσα γήρανση του πληθυσμού. Γιατί, όμως, συμβαίνει αυτό;

Η απάντηση έγκειται στο γεγονός ότι το δημογραφικό συνδέεται με θεμελιώδη υπαρξιακά ερωτήματα, τα οποία ταλανίζουν κυρίως τους νέους: Γιατί να δημιουργήσω οικογένεια; Γιατί να φέρω ένα παιδί στον κόσμο; Γιατί να διακινδυνεύσω μια ενδεχόμενη αποτυχία στη συμβίωση ή στην ανατροφή; Και, εν τέλει, γιατί να μην αφοσιωθώ αποκλειστικά στην επαγγελματική μου σταδιοδρομία και στην ατομική μου ευμάρεια;

Τα ερωτήματα αυτά αγγίζουν τις πνευματικές χορδές της ανθρώπινης προσωπικότητας και καθορίζουν τις αποφάσεις που συνθέτουν τη δύσκολη εξίσωση του δημογραφικού. Σε αυτήν την εξίσωση, η πνευματικότητα αναδεικνύεται σε παράγοντα καταλυτικό. Για τον λόγο αυτόν, παρίσταται ανάγκη, στο σημείο αυτό, να αποσαφηνίσουμε —στο μέτρο που ο χρόνος μάς το επιτρέπει— το περιεχόμενο αυτού του όρου.

Η διάσταση της πνευματικότητας

Συνεπώς, η πνευματικότητα δεν αποτελεί μια αφηρημένη έννοια ή μια θεωρητική ενασχόληση, αλλά την ίδια τη βάση πάνω στην οποία οικοδομείται η στάση μας απέναντι στη ζωή. Όταν η πυραμίδα των αξιών μας μετατοπίζεται από το «εμείς» στο «εγώ», τότε μοιραία αλλάζει και η προσέγγισή μας στην οικογένεια, την τεκνογονία και τη θυσιαστική αγάπη.

Το δημογραφικό πρόβλημα, λοιπόν, στην ουσία του, δεν είναι απλώς ένα ζήτημα οικονομικών μεγεθών ή κοινωνικών παροχών· είναι πρωτίστως κρίση πνευματική και αξιακή. Είναι η δυσκολία του σύγχρονου ανθρώπου να δεσμευτεί σε κάτι που υπερβαίνει τη δική του ατομικότητα και να αποδεχθεί την ευθύνη της συνέχειας της ζωής. Η υπέρβαση αυτής της κρίσης απαιτεί μια επαναξιολόγηση του κώδικα που καθορίζει τις επιλογές μας: το αν θα πορευτούμε με γνώμονα την εφήμερη αυτονομία ή την αιώνια προοπτική του προσώπου μέσα στην κοινωνία. Κορυφαία θέση σε κάθε αξιακό κώδικα έχει το ίδιο το γεγονός της ζωής και όλα εκείνα τα

ερωτήματα που σχετίζονται με αυτήν: Από που έλαβα τη ζωή, τί μου ανήκει και τί θέση έχω σε αυτό που ονομάζουμε «κύκλο της ζωής». Οι απαντήσεις στα ερωτήματα αυτά δεν αποτελούν μόνον νοητικές κατασκευές αλλά εξαρτώνται από τις προσλαμβάνουσες παραστάσεις που αποκομίζει ο κάθε άνθρωπος από το κοινωνικό του περιβάλλον, ήδη από την πολύ μικρή ηλικία του, καθώς και από τις νουθεσίες, τις υποδείξεις, τους λόγους, ιδιαίτερα όμως το παράδειγμα που παίρνει από εκείνους που έχουν αναλάβει να διαμορφώσουν τον χαρακτήρα και τη συνείδησή του, δηλαδή το σπίτι του και τους γονείς του.

Όλα, λοιπόν, οδηγούν στο συμπέρασμα πως, χωρίς πνευματική αντιμετώπιση, το δημογραφικό πρόβλημα θα συνεχίσει να οξύνεται μέσα σε μια δυτική κοινωνία η οποία συστηματικά —ιδιαίτερα κατά τις τελευταίες δεκαετίες— έχει επιλέξει τον δρόμο της «αποπνευματοποίησης» της ζωής και του ανθρωπίνου προσώπου. Στο επίπεδο της «αποπνευματοποίησης», το άτομο δεν ενεργεί με αρετές και αξίες, αλλά μόνο με τις φυσικές ικανότητες που διαθέτει, όπως η ευφυΐα, οι αντοχές και οι επίκτητες γνώσεις. Με όλα αυτά όμως υπηρετεί μόνο το προσωπικό του όφελος, έστω κι αν βλάπτει με τις ενέργειές του τον συνάνθρωπο και, γενικότερα, το σύνολο.

Επομένως, ο δύσκολος αγώνας του συνειδητού ανθρώπου είναι να βρει τον τρόπο ώστε να εναρμονίσει αυτές τις δύο πλευρές του και να ζήσει ως ολοκληρωμένο πρόσωπο πάνω στη γη. Κι εδώ ακριβώς αρχίζει η δυσκολία του! Ποιά θα είναι η επιλογή του; Πώς θα ισορροπήσει ανάμεσα στις δύο δυνάμεις (Πνεύμα και Ύλη) που τον διεκδικούν, αφού είναι «γέννημα» και των δύο; Τί ερμηνεία δίνει στον κόσμο που τον περιβάλλει; Ποιοί είναι οι κανόνες που πρέπει να αποδεχθεί και, κυρίως, γιατί να τους αποδεχθεί;

Δημογραφικό και ορθόδοξη πνευματικότητα

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, το ερώτημα είναι σαφές: μπορεί η χριστιανική πνευματικότητα να βοηθήσει στην ανάδειξη της αιτίας του δημογραφικού προβλήματος και να οδηγήσει σε μια αποτελεσματική αντιμετώπιση του;

Πριν προσεγγίσουμε το ερώτημα αυτό, πρέπει να έχουμε ως δεδομένο πως ο κάθε άνθρωπος διψά για μια ζωή γεμάτη νόημα και διαρκή χαρά. Δεν υπάρχει άνθρωπος που να μην ποθεί την εσωτερική πληρότητα και την απάντηση στα μεγάλα ερωτήματα της ζωής. Αυτήν την πληρότητα την επιτυγχάνει ο άνθρωπος όταν εκπληρώνει τον σκοπό για τον οποίο δημιουργήθηκε. Η ευτυχισμένη ζωή ξεκινά από την αυτογνωσία. Ο άνθρωπος είναι ελεύθερος να επιλέξει οποιονδήποτε σκοπό ζωής, η ολοκλήρωσή του όμως είναι συνυφασμένη με την εκπλήρωση ενός σκοπού, ο οποίος τού δόθηκε και αποτελεί αναπόσπαστο δεδομένο της κατασκευής του.

Για την ορθόδοξη ανθρωπολογία, ο άνθρωπος αποτελεί εικόνα του Θεού. Η θέση αυτή αναφέρεται πολύ συχνά και αποτελεί προμετωπίδα πολλών και διαφορετικών θεολογικών αναλύσεων. Συνήθως τονίζονται συγκεκριμένες πτυχές του «κατ' εικόνα» όπως είναι το αυτεξούσιο ή η λογική. Ο όρος αυτός, όμως, έχει απύθμενο βάθος και συνδέεται με θεμελιώδεις παραμέτρους της ανθρώπινης ύπαρξης, όπως αυτό του νοήματος της ζωής, με το οποίο συνδέεται άμεσα το δημογραφικό πρόβλημα, ως πρόβλημα δημιουργίας μιας ζωής.

Το «κατ' εικόνα» καθιστά τον άνθρωπο συν - δημιουργό της ζωής. Η πληρότητα του ανθρώπου και η εσωτερική του ολοκλήρωση έχει ως βασικό παράγοντα τη συμμετοχή στο γεγονός της ζωής. Η τεκνογονία δεν είναι απλώς μια βιολογική πράξη αλλά συνεργασία με τον Θεό στη δημιουργία. Όταν ο Θεός παραγγέλλει στους ανθρώπους το «αυξάνεστε και πληθύνεσθε», τον καθιστά στην ουσία συνεργάτη του και του υποδεικνύει ένα βαθύ νόημα ζωής.

Τα πράγματα όμως δεν σταματούν εκεί: όταν ο Θεός παρέδωσε στον άνθρωπο τον παράδεισο, δηλαδή μια γη σε κατάσταση ειρήνης και φωτεινής προοπτικής, του παρέδωσε και την ευθύνη να συνεχίσει τη διαμόρφωσή της και να την προστατεύει. Αυτό είναι το νόημα της φράσης «εργάζεσθε και φυλάττειν». Συνεπώς, ο άνθρωπος δεν είναι μόνο δημιουργός αλλά και συνδιαμορφωτής της ζωής. Αυτό επεκτείνεται και στο θέμα της σχέσεως γονέων και παιδιών. Η τεκνογονία συνδυάζεται στενά με την ανατροφή, η οποία στην ουσία αποτελεί πράξη διαμόρφωσης μιας νέας ζωής, ενός νέου προσώπου, μιας νέας προσωπικότητας.

Είναι όμως έτοιμος ο κάθε φυσικός γονέας να αναλάβει την ανατροφή μιας νέας ζωής; Είναι, υπό μία όμως προϋπόθεση: να βρίσκεται και εκείνος σε διαρκή εξέλιξη, σε διαρκή διαμόρφωση της προσωπικότητάς του, σε διαρκή ωρίμανση σε ψυχολογικό αλλά και σε πνευματικό επίπεδο. Η πνευματική εξέλιξη του ανθρώπου δεν σταματά ποτέ. Ο πνευματικός αγώνας για τιθάσευση των παθών και προόδου ως προς την υπέρτατη χριστιανική αρετή που είναι η αγάπη, είναι ισόβια. Αυτή

ακριβώς η αγάπη, στηριγμένη στη διαρκή μείωση του εγωισμού και στην ικανότητα της ενσυναίσθησης και της έμπρακτης συμπόνιας και συμπαράστασης προς τον κάθε άνθρωπο, αποτελεί το θεμέλιο μιας «ανθισμένης» οικογενειακής ζωής και μιας ποιοτικότερης ανθρώπινης κοινωνίας.

Επανερχόμαστε λοιπόν στο ερώτημα: γιατί να φέρω ένα παιδί στον κόσμο;

Η χριστιανική ανθρωπολογία προτείνει δύο απαντήσεις:

Πρώτον, διότι είναι στη φύση του ανθρώπου να λειτουργεί ως συνδημιουργός και συνδιαμορφωτής της ζωής. Και καθετί το φυσικό που εκπληρώνεται, συνοδεύεται από ένα αίσθημα βαθιάς ικανοποίησης και υπαρξιακής ολοκλήρωσης.

Δεύτερον, διότι η τεκνογονία και η ανατροφή ενός παιδιού προσφέρουν ένα επιπλέον κίνητρο για την προσωπική ολοκλήρωση του γονέα. Το παιδί και, γενικότερα, η οικογενειακή ζωή αποτελούν ένα πρώτης τάξεως εργαστήριο καταπολέμησης του ναρκισσισμού και του εγωισμού. Μέσα στην οικογένεια, τα μέλη της μαθαίνουν να συνυπάρχουν, να προσφέρουν απλόχερα τις δυνάμεις τους, να απαρνούνται το ίδιο θήλημα, να διαπραγματεύονται, να διεκδικούν, αλλά και να παραχωρούν ακόμη και τα δικαιώματά τους. Όταν, λοιπόν, ο ιερός Χρυσόστομος τονίζει ότι η ανατροφή των παιδιών είναι ιερό έργο, υπονοεί πως η τεκνογονία και η ανατροφή αποτελούν οδό συνάντησης με το αληθινό νόημα της ζωής —που είναι η αγάπη— αλλά και πεδίο καλλιέργειας όλων εκείνων των αρετών που ομορφαίνουν την παρούσα ζωή και προετοιμάζουν την είσοδο στην αιωνιότητα.

Οικογένεια: Το θεμέλιο για τη δημιουργία της επόμενης γενιάς

Οι δύο αυτές αλήθειες οδηγούν στο συμπέρασμα πως η πνευματική ωρίμανση του ανθρώπου εξαρτάται από την εικόνα που, πολύ νωρίς, θα σχηματίσει —ή θα αποτύχει να σχηματίσει— για μια ολοκληρωμένη ζωή, πλήρη χαράς και νοήματος. Από την εικόνα αυτή θα εξαρτηθούν και οι αποφάσεις του σχετικά με την ποιότητα των σχέσεων που θα αναζητήσει, το ήθος της οικογένειας που θα θελήσει να δημιουργήσει και, βεβαίως, την απόφαση για τη δημιουργία νέας ζωής. Συνεπώς, η ανατροφή των παιδιών αποτελεί τον καθοριστικό παράγοντα μεταβίβασης ενός αξιακού κώδικα στην επόμενη γενιά. Μέσα στην εστία θα ληφθούν οι πρώτες αποφάσεις για το αν αξίζει κανείς να δημιουργήσει οικογένεια και να φέρει στον κόσμο νέες υπάρξεις. Και βέβαια, η καλλιέργεια του λόγου, η διαρκής προσφορά πνευματικών ερεθισμάτων και η συνεπής τήρηση των ορίων αποτελούν κρίσιμους

παράγοντες. Σημαντικότερο, όμως, όλων είναι το ζωντανό παράδειγμα και η αίσθηση χαράς και αγάπης που εκπέμπει —ή που αδυνατεί να εκπέμπει— η σχέση μεταξύ των γονέων.

Η αλήθεια είναι πως η οικογένεια, ακόμη και όταν έχει επιτύχει να διαμορφώσει ένα υγιές περιβάλλον με πνευματικά ερεθίσματα, λειτουργικές σχέσεις και διαρκή εξέλιξη, δεν παύει να επηρεάζεται από τις κοινωνικές, πολιτιστικές και πνευματικές συνθήκες της κοινωνίας στην οποία ανήκει. Έχει μεγάλη σημασία να παρατηρούμε τον κόσμο στον οποίο εντασσόμαστε, να εντοπίζουμε τα μηνύματα που μας εκπέμπει μέσω των διαύλων που διαθέτει —όπως τα μέσα ενημέρωσης και η εκπαίδευση— αλλά και να ερμηνεύουμε τις αντιλήψεις και τις συμπεριφορές που μας προβάλλονται. Μέσα από αυτές τις διεργασίες, θα είμαστε σε θέση να διακρίνουμε τα αίτια που επιτείνουν το δημογραφικό πρόβλημα, ώστε η αντίδρασή μας να είναι καίρια και αποτελεσματική.

Τρεις είναι οι αρνητικές πτυχές μιας νοοτροπίας που δεχόμαστε ως μέλη της σημερινής κοινωνίας, οι οποίες αμφισβητούν τη σκοπιμότητα της δημιουργίας οικογένειας και της τεκνογονίας.

Η πρώτη είναι μια γενικευμένη ατομοκεντρική στάση ζωής, η οποία οδηγεί σταδιακά τον άνθρωπο στην πεποίθηση πως είναι αυτάρκης και πως τη μέγιστη σημασία έχει η προβολή της ατομικότητας ως του μοναδικού κριτηρίου αξιολόγησης των πάντων. Με απλά λόγια: «αντικειμενική αλήθεια είναι η αλήθεια μου». Εγώ διαμορφώνω τους κανόνες της ηθικής μου· ό,τι με ευχαριστεί είναι ηθικώς αποδεκτό και ό,τι με περιορίζει, απορριπτέο. Αυτός είναι ο άνθρωπος της μετανεωτερικότητας, ο οποίος φαινομενικά δείχνει να κατακτά την απελευθέρωση από κάθε τι το συλλογικό ή το αυθεντικό. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η οικογένεια και η τεκνογονία —αποκομμένες από κάθε υπερατομική σκοπιμότητα— μοιάζουν περισσότερο με έναν περιττό περιορισμό.

Η δεύτερη πτυχή της σημερινής κοινωνίας αποτελεί αναπόδραστη συνέπεια της πρώτης: η αξία της ζωής ταυτίζεται πλέον με την άνεση και την καταναλωτική δύναμη. Προτεραιότητα του ανθρώπου καθίσταται το «έχειν». Αυτό επιδιώκεται μέσω της συσσώρευσης πλούτου και, κατ' επέκταση, μέσω της διαρκούς ανέλιξης σε επαγγελματικό επίπεδο ή στο πεδίο της κοινωνικής προβολής. Ο άνθρωπος αναρριχάται στην κοινωνική πυραμίδα με μοναδικό σκοπό να εξασφαλίσει μια υλικά πλουσιότερη ζωή. Η ταυτότητά του καθορίζεται από τη δυνατότητά του να καταναλώνει και από τον βαθμό της αναγνωρισιμότητάς του. Όπως χαρακτηριστικά έλεγε και μια διαφήμιση: «You are your fame», δηλαδή, «είσαι η φήμη σου».

Υπάρχει όμως και μια τρίτη πτυχή της σημερινής κοινωνίας, η οποία αποτελεί το

τίμημα της επιλογής των δύο προηγούμενων: πρόκειται για μια διαρκή και επώδυνη ανασφάλεια, έναν τυραννικό φόβο. Οι Πατέρες της Εκκλησίας —όπως, για παράδειγμα, ο Άγιος Ισαάκ ο Σύρος— αναφέρονται συχνά στον φόβο του ανθρώπου που είναι αποκομμένος από την πίστη στον Θεό. Κάνουν λόγο για έναν διαρκή φόβο, όχι μόνο για τα γεγονότα που μπορεί να επιφέρει ανά πάσα στιγμή ένα αβέβαιο μέλλον, αλλά ακόμη και απέναντι στους «θορύβους της νύχτας», οι οποίοι αρκούν για να βυθίσουν τον άνθρωπο στον πανικό και τον τρόμο του θανάτου.

Ο αποκομμένος από τον Θεό άνθρωπος ζει με την ψευδαίσθηση της παντοδυναμίας του, η οποία όμως αμφισβητείται διαρκώς από τις πραγματικές συνθήκες της ζωής και καταρρέει μπροστά σε ένα δυσάρεστο γεγονός, αφήνοντας την ψυχή να μετεωρίζεται σε ένα κενό, χωρίς σταθερά, παρηγοριά και προοπτική. Με αυτή την ψυχολογία, κάθε επιθυμία τεκνογονίας προσκρούει στα ανυπέρβλητα εμπόδια του φόβου και της ανασφάλειας, που προσλαμβάνουν ποικίλες μορφές: το ενδεχόμενο γέννησης ενός παιδιού χωρίς άριστη υγεία, την έλλειψη πόρων για μια άνετη ζωή, την αδυναμία παροχής της «τέλειας» εκπαίδευσης, της «τέλειας» καλλιέργειας, της «τέλειας» αποκατάστασης.

Ακούμε όλα αυτά και πιθανόν αγανακτούμε. Κι όμως! Ακόμη και σε περιβάλλοντα όπου υποτίθεται πως έχουν γίνει αποδεκτές οι χριστιανικές αρχές για το νόημα της ζωής, έχουν παρεισφρήσει ανεπαίσθητα σύγχρονες νοοτροπίες, οι οποίες συμβάλλουν εξίσου στη διαμόρφωση ανθρώπων με έντονο ναρκισσισμό, άκρατο ατομισμό και βαθιά ανασφάλεια.

Πώς να διασπάσεις τον εγωκεντρισμό, όταν πλέον, από την πρώτη κιόλας περίοδο διαμόρφωσης της συνείδησης του παιδιού, ένα πολυπρόσωπο σύστημα —εκπαιδευτικό, οικογενειακό και κοινωνικό— έχει συντονιστεί ώστε να μεταβάλλει τον κάθε άνθρωπο σε τροφοδότη του άκρατου εγωισμού του! Από τα πρώτα κιόλας γενέθλια, η ευχή «να ζήσεις, χρόνια πολλά» συνοδεύεται από τον μύχιο πόθο του γονέα να δει το παιδί του πλούσιο, επιτυχημένο και αναγνωρίσιμο. Πολύ σύντομα, στο μυαλό και στην ψυχή του νέου ανθρώπου φυτεύεται ο στόχος μιας ατομικής καταξίωσης, η οποία θεωρείται ότι «κινδυνεύει» εάν ο υιός ή η θυγατέρα εμπλακούν σε μια «άκαιρη» σχέση. Τότε, γίνονται ανεκτές κάποιες... περιπέτειες, αρκεί να μην οδηγήσουν σε γάμο, καθώς... «είναι νωρίς ακόμη»!

Και καθώς οι κύκλοι των σπουδών διαδέχονται ακατάπαυστα ο ένας τον άλλον και η διαδικασία της καθιέρωσης σε κοινωνικό και επαγγελματικό επίπεδο γίνεται όλο και πιο χρονοβόρα, τη στιγμή που δειλά-δειλά ανακλύπτει το ερώτημα για τη δημιουργία οικογένειας ή, τουλάχιστον, μιας σοβαρής σχέσης, γονείς και παιδιά αιφνιδιάζονται. Διαπιστώνουν ότι όχι μόνον έχουν παρέλθει τα χρόνια, αλλά και πως αυτό το κεφάλαιο της ζωής παρέμεινε εντελώς στο περιθώριο, χωρίς ίχνος

προετοιμασίας σε κανένα επίπεδο: από τα κριτήρια επιλογής συντρόφου μέχρι τα πιο απλά και πρακτικά ζητήματα.

Αλλά ακόμη και όταν η σχέση προχωρήσει, εκείνο που κυρίως «πονάει» είναι η συνειδητοποίηση της πλήρους έλλειψης προετοιμασίας στο «άθλημα» της συνύπαρξης. Ξαφνικά, ένας άνθρωπος που έφτασε στα τριάντα ή και στα τριάντα πέντε του χρόνια, μεριμνώντας αποκλειστικά για την ατομική του εξασφάλιση και ευδαιμονία, καλείται να συμπορευθεί με έναν σύντροφο με τα ίδια ακριβώς χαρακτηριστικά. Τί θα συμβεί τότε; Στην καλύτερη περίπτωση, δύο άνθρωποι που για σειρά ετών πασχίζουν να δικαιώσουν το όραμα που τους εμφυτεύθηκε για την ατομική ευτυχία, θα πορευτούν με αμοιβαίες υποχωρήσεις, έχοντας όμως ελάχιστα περιθώρια και αντοχές.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, ένα από τα πολλά που θα «στριμωχτούν» ανάμεσα στις ατομικές επιδιώξεις και τα προγράμματα είναι και η τεκνογονία. Το εάν και το πότε θα έρθει το παιδί θα εξαρτηθεί πλέον από το χρονοδιάγραμμα και τα οικονομικά μεγέθη. Αλλά και όταν έρθει, θα αποτελεί απλώς ένα «εξάρτημα» ενός προϋπάρχοντος συστήματος, το οποίο δεν θα προσαρμοστεί στη νέα ζωή αλλά, αντίθετα, θα την περιορίσει με την ακαμψία του.

Σε άλλες εποχές, η ένταξη της νέας κοπέλας —ήδη από την εφηβική της ηλικία— στη διαδικασία ετοιμασίας της προίκας της, μπορεί όντως να αποτελούσε ένα κοινωνικό στερεότυπο, δεν έπαυε όμως να προπαρασκευάζει την ύπαρξή της για μια μεγάλη αποστολή, για μια έξοδο από τον ατομικισμό, για μια διακονία. Δεν νοσταλγώ εκείνες τις εποχές· αλίμονο! Υποστηρίζω, όμως, πως η άνοδος του μορφωτικού επιπέδου όχι απλώς δεν κατάφερε να επιφέρει τη διάκριση ανάμεσα στα παρωχημένα στερεότυπα και τα διαχρονικά μηνύματα για την ιερότητα της ζωής, αλλά, αντιθέτως, μετέβαλε την άρνηση της ζωής —είτε με τη μορφή της αποφυγής της τεκνογονίας είτε με την έκτρωση— σε «δικαίωμα».

Ποιμαντικές Προτάσεις

Υπάρχει άραγε ελπίδα να μεταβληθεί η κατάσταση αυτή; Υπάρχει πιθανότητα η ατομική καταξίωση —θεμιτή ως ένα σημείο— να μη στερήσει από τους νέους ανθρώπους, και ιδιαίτερα από τις νέες κοπέλες, την προοπτική μιας μητρότητας που αποτελεί ουσιαστικά σχολείο ερμηνείας του μυστηρίου της ζωής και βιωματικής μέθεξης σε αυτό;

Υπάρχει ακόμη περίπτωση η γυναίκα να αποτελέσει ελπίδα σωτηρίας και για τον άνδρα, ο οποίος λησμόνησε με τη σειρά του να αναζητά την ολοκλήρωσή του μέσα από τη διακονία, τη στοργή και την προστασία του δώρου της ζωής, όπως

θαυμαστά απεικονίζεται στη μορφή μιας μάνας που θηλάζει το βρέφος της;

Το πρώτο βήμα είναι η επαναξιολόγηση του γάμου και η ανάδειξή του ως μυστηρίου θραύσεως του εγωισμού και αυτοπροσφοράς. Ακόμη και στην εποχή μας, την εποχή της ευκολίας και του ελάχιστου δυνατού κόπου, οι νέοι διψούν για ουσιαστικές σχέσεις. Λίγο να συζητήσει κανείς μαζί τους, το διαπιστώνει. Ακόμη και στις πιο εφήμερες σχέσεις, που αποτελούν πλέον την κυρίαρχη νοοτροπία, ένας κρυφός πόθος και ένας βαθύς καημός είναι εμφανείς: ο καημός του «για πάντα». Ενώ ο κόσμος σιγά-σιγά ασφυκτιά από τη μοναξιά και την αλλοτρίωση, ο γάμος πρέπει να αποτελέσει πλέον αντικείμενο σοβαρής συζήτησης με τα παιδιά, χωρίς αναχρονιστικές αγκυλώσεις, αλλά με συγκροτημένες θέσεις, προϊόντα ειλικρινούς διαλόγου μαζί τους.

Ένα δεύτερο βήμα είναι ο απεγκλωβισμός από τις εμμονές του πλούτου και της καριέρας. Η αγνή ψυχή των παιδιών είναι σε θέση να υποψιαστεί τη ρηχότητα του καταναλωτισμού και το αδιάλειπτο άγχος που επιβάλλει η μονοσήμαντη αναζήτηση της επαγγελματικής καταξίωσης. Αυτά αντιμετωπίζονται με εναλλακτικά ερεθίσματα καλλιτεχνικής δημιουργίας, συμμετοχή σε συλλογικές δραστηριότητες και τη διακριτική ανάδειξη πνευματικών κριτηρίων. Μονόδρομο προς την κατεύθυνση αυτή αποτελεί η συνεργασία οικογένειας και Εκκλησίας. Προϋπόθεση, όμως, είναι η διαρκής κάθαρση από την εκκοσμίκευση, δηλαδή από τη διείδυση κοσμικών κριτηρίων στην εκκλησιαστική και οικογενειακή ζωή.

Ένα τρίτο βήμα είναι η θετική και ελπιδοφόρα ενατένιση της ζωής μέσω της πνευματικής εμπειρίας και της συνειδητής πίστης στο Πρόσωπο του Χριστού· μιας πίστης ικανής να οδηγήσει τον άνθρωπο στην ασφάλεια και τη γαλήνη της Θείας Πρόνοιας και της Θείας Αγάπης, καθιστώντας τον ικανό να αντιμετωπίσει τον διάχυτο φόβο και την ανασφάλεια που κυριαρχούν στη σύγχρονη κοινωνία μας.

Επίλογος

Το δημογραφικό πρόβλημα έφτασε στη σημερινή του οξύτητα μέσα από μια αργή και μακροχρόνια διαμόρφωση των συνθηκών που προαναφέραμε. Αυτό σημαίνει ότι με τους ίδιους αργούς ρυθμούς θα επέλθει η ανατροπή των δεδομένων και η σταδιακή επίλυσή του. Απαιτείται υπομονή, προσήλωση στα πνευματικά κριτήρια της Εκκλησίας και ανατροπή των σύγχρονων στερεοτύπων —μια προσπάθεια που δεν αφορά μόνο τους νεότερους, αλλά και τους μεγαλύτερους.

Ένα είναι το βέβαιο: τόσο η οικογενειακή ζωή όσο και η ανατροφή των παιδιών αποτελούν οδό εσωτερικής πληρότητας και υπαρξιακής ολοκλήρωσης, τα οποία συνιστούν για τα παιδιά μας δικαίωμα και ευκαιρία. Ας μεταμορφώσουμε την

Εκκλησία μας σε μια κοινότητα με ισχυρούς πνευματικούς δεσμούς, μέσα από την οποία θα προετοιμαστούν άνθρωποι ικανοί να ιδρύσουν τη δική τους «κατ' οίκον Εκκλησία». Άνθρωποι που θα αναλάβουν με χαρά την ευθύνη του «αυξάνεστε και πληθύνεσθε», με ωριμότητα, υπευθυνότητα και, κυρίως, με την αγαλλίαση που προσφέρει η εκπλήρωση μιας υπέρτατης αποστολής.

*** Το ως άνω κείμενο αποτελεί Εισήγηση του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Αιτωλίας και Ακαρνανίας κ. Δαμασκηνού, στη Συνεδριακή Ημερίδα, με θέμα: «Το Δημογραφικό Πρόβλημα και η Αναγέννηση της Υπαίθρου: Δύο Προκλήσεις για τη Δυτική Ελλάδα», που πραγματοποιήθηκε στο Αγρίνιο, το Σάββατο 7 Μαρτίου 2026.